

9.Sınıf Tarih İslam Öncesi Türk Tarihinde Diğer Türk Devlet ve Toplulukları Konu Anlatımı

DIĞER TÜRK DEVLET ve TOPLULUKLARI

Sibirler: Batıya göçtüler. Bizans'la mücadele ettiler. Hazar Devleti'ne temel oluşturdular.

Avarlar: Kök Türklerin baskısıyla Batı'ya göçtüler. Orta Avrupa'da devlet kurdular. İstanbul'u kuşattılar. Ruslara devlet teşkilatını öğrettiler. Frank saldırılarıyla yıkıldılar. Balkanlar'daki yerli topluluklara karışarak benliklerini kaybettiler.

Bulgarlar: Oğuz kökenlidirler. Batıya göçtüler. Avar baskısından kurtularak bağımsız oldular. Hazar saldırılarıyla yıkıldılar. İtil Bulgarları yüzyılda İslamiyet'e girdiler. Tuna Bulgarları ise Hristiyanlığı kabul ederek benliklerini yitirdiler.

Hazarlar: İtil merkez olmak üzere bağımsız bir devlet kurdular. Devlet yöneticileri Musevilik dinini kabul ettiler; fakat, inanç konusunda hoşgörülü davrandılar. Ruslar tarafından yıkıldılar.

ÖRNEK SORU. Hazar Devleti yöneticilerinin Museviliği kabul etmelerine rağmen, halk arasında Müslüman, Hıristiyan ve Şamanist olanlar da vardı. Halk Harasındaki davalara Musevi, Müslüman, Hıristiyan ve Şamanistlerden oluşan bir hâkimler kurulu bakıyordu.

Bu durum, hazar devletinde aşağıdakilerden hangisinin bir göstergesidir?

- A) Kurucularının Musevi olduğu
- B) Halk arasındaki davaların hızla sonuçlandırıldığı
- C) Yöneticilerinin seçim yoluyla görevlendirildiğinin
- D) Adalet ve hoşgörünün egemen olduğunun
- E) Halk arasındaki sorunların dinsel nitelikli olduğunun

ÇÖZÜM: Hazarlarda halkın çeşitli dinlere inanması, hâkimler kurulunda her inançtan yargıcın bulunması, bu devlette adalet ve hoşgörünün egemen olduğunu gösterir. YANIT D

Macarlar: Ogur Türkleriyle karışarak ortaya çıktılar. Peçenek baskısıyla bugünkü yerlerine yerleştiler. Hristiyanlaşarak Türklüklerini kaybettiler.

Peçenekler: Batıya göçtüler. Devlet teşkilatı kuramadılar. Bizans hakimiyetine girdiler. Hristiyanlaşarak Balkanlar ve Anadolu'ya yerleştiler. Malazgirt Savaşı'nda Selçukluların safına geçtiler.

Kıpçaklar (Kumanlar): Bir kısmı Moğollara karışarak Macaristan'a kadar gitti. Geriye kalanlar Altınordu Devleti'ne temel oluşturdu. Moğolların Türkleşmesinde etkili oldular. Mücadeleleri Dede Korkut Destanı'na konu olmuştur.

Oğuzlar (Uzlar): Bir kısmı Balkanlara yerleşerek zamanla Hristiyanlaştı. Güneye inenler ise İslamiyet'i seçtiler. Selçuklu, Osmanlı ve diğer Türk devletlerini kurdular. İslamiyet'i benimsemeleri, yerleşik hayata geçmelerinde etkili oldu.

Türgişler: Kök Türk mirası üzerinde yaşadılar. İslamiyet'in Orta Asya'da yayılmasını önlediler. Karluklar tarafından siyasi hayatlarına son verildi.

Kırgızlar: Uygurları yıkarak bağımsız oldular. Sonra, Moğol hakimiyetine girerek Kırgızistan'a yerleştiler. Manas Destanı Kırgızlara aittir.

Karluklar: Talas Savaşı'nda Araplara yardım ettiler. Savaşın sonra Müslüman Daha sonra Karahanlı Devleti'ne temel oluşturdular.

İslam Öncesi Türk Devletlerinde Kültür ve Medeniyet

1) Devlet Yönetimi. Bağımsız olarak yaşanan topraklar yurt olarak görülür, bağımsız olunamayan yerler kolayca terk edilirdi. Türkler, hükümdarlara Gök Tanrı tarafından devleti yönetme yetkisi verildiğine inanırlardı. Bu yetkiye "kut" denirdi. Ülke, hanedan üyelerinin ortak malı olarak görülürdü. Bu egemenlik anlayışı, taht

kavgalarının çıkmasına neden olmaktadır. Hükümdar eşleri idarede söz sahibiydi; devlet meclisine katılır, elçi kabullerinde bulunurlardı. Devlet iki idari bölgeye ayrılarak yönetilirdi. (Sağ-sol, kuzey-güney, doğu-batı). Genellikle sağ, hükümdarın bulunduğu bölgeyi oluştururdu. Bölümlerin başında bulunan yabgular, yarı bağımsız olarak bölgelerini yönetirlerdi. Ancak bütün devleti ilgilendiren konularda ortak hareket ederlerdi. Türklerde siyasi, askeri ve ekonomik kararların alındığı meclise "Kurultay" denirdi. Kurultay bir nevi Danışma Meclisi Alınan kararlar tavsiye niteliğindedir; hükümdarı tam olarak bağlamazdı.

ÖRNEK SORU. İlk Türk devletlerinde Kurultayın savaş, barış gibi önemli konularda aldığı kararlar kağanı bağlamazdı.

Buna göre, Kurultay aşağıdakilerden en çok hangisine benzemektedir?

- A) Meclis hükümeti
- B) Olağanüstü meclis
- C) Kurucu meclis
- D) Ulusal meclis
- E) Danışma Meclisi

ÇÖZÜM: Kurultayın savaş ve barış gibi konularda kağanın kararlarını etkilememesi, onun danışma meclisi gibi çalıştığını gösterir. YANITE

2) Hukuk. Devlet işleyişi töre ile düzenlenirdi. Hükümdar törenin dışına çıkamazdı. Hapis cezası oldukça azdı. Adalet işlerine yargıçlar bakardı. İlk yazılı hukuk vesikaları Uygurlar dönemine aittir

3) Ordu. Herkes asker sayılırdı. İlk kez Mete Han tarafından sistemli hale getirilen askeri birlikler "onlu sisteme" göre düzenlenmişti. Savaş silahları olarak süngü, kargı, mızrak, kalkan, kılıç, yay ve ok

kullanılmıştır. Türk ordu sistemi Çin, Roma ve Bizans'ı etkilemiştir. Türk ordusunun tamamı atlı idi.

4) Din ve İnanış. Türkler, eşi ve benzeri olmayan, insanlara yol gösteren, onların varlıklarına hükmeden Gök Tanrı inancına sahiptiler. Eski Türklerde ahiret inancı vardı. Ölü bütün servet ve atıyla birlikte yakılırdı. Mezarlara "kurgan", cenaze törenine ise "yuğ" denirdi.

5) Sosyal ve İktisadi Hayat. İktisadi hayat büyük ölçüde hayvancılığa dayanmaktaydı. Bu nedenle, Hun, Kök Türk ve Uygurlarda Nevruz Bayramı yapılırdı. Ayrıca ticaret, yağma, haraç ve hediyelerin de iktisadi hayatta önemli yeri vardı. Kök Türkler döneminde ihtiyaç fazlası hayvanlar Çin ipeği ile değiştirilmiştir. Uygurlar zamanında Çin'le ticari ilişkiler daha da artmıştır. Çin ipeğinin batıya taşınmasında her ülkenin kârı vardı. Bu durum, İpek Yolu'na hâkim olmak isteyen devletler arasında uzun süren mücadelelere neden olmuştur.

6) Yazı, Dil ve Edebiyat. Türkçede ziraat ve madencilığe ait kelimelerin bulunması, daha ilk zamandan itibaren yerleşik bir medeniyete erişmiş olduklarını gösterir. -Türklerde ilk alfabeği Kök Türkler kullanmışlardır. Orhun (Kök Türk) alfabesi ile yazılan ve yazılı edebiyatın en güzel eserlerinden olan Orhun Kitabeleri'ni bırakmışlardır. Vezir Tonyukuk, Kül Tekin ve Bilge Kağan adına dikilen bu kitabeler, Türk adının geçtiği ilk Türkçe metinlerdir. Türk tarihinin ilk Türkçe kaynaklarıdır. Türk uygarlığı, yasaları ve kültürü hakkında bilgi vermiş; devlet ve halkın karşılıklı olarak görevlerini belirtmiştir. Halkın refahının her şeyin üstünde tutulduğunu göstermiştir. Eski Türklerde "demokrasi" ve "sosyal devlet" anlayışının varlığını ortaya koymuştur. Uygurlar, Uygur Alfabesini geliştirmişler; çağdaş matbaanın esasını teşkil eden hareketli harf sistemini bulmuşlar ve bu yolla kitap basmışlardır. Sözlü edebiyatın en önemli türü destanlardır. Destanlar gelenek ve görenekleri yansıtır. İslamiyet'ten sonra yazılan Oğuz Kağan Destanı'nda İslam öncesi olaylar anlatılmıştır. Kök Türklerin Türeyiş ve Ergenekon, Uygurların Yaradılış ve Göç, Kırgızların Manas destanları önemlidir.

7) Bilim ve Sanat. Orta Asya Türkleri "On İki Hayvanlı Takvim" diye bir takvim geliştirdiler. Birçok din ve medeniyetten tercüme yapılmış; bilim adamlarına önem verilmiştir. Bilim adamları hükümdara danışmanlık yapmışlardır. Göçebe hayat şartlarından dolayı, genel olarak Türklerde sanat, taşınabilir malzemeden deri, ahşap, metal ve taş işçiliğine dayalıydı. Uygurların yerleşik hayata geçmesiyle birlikte sanat, manastır, saray yapımı ve bunların iç donanımı biçiminde gelişme göstermiştir. Türkler, müzik, şiir ve resimle de uğraşmışlardır.